

BERLIN

Tévedések végjátéka

CSÁKVÁRI GÉZA

BERLIN GRANDIÓZUS A-KATEGÓRIÁS FESZTIVÁLJÁT IS ELÉRTÉ A NAGYRAVÁGYÁS ÁTKA: A MENNYISÉG EGYRE INKÁBB ELFEDI A MINŐSÉGET.

Megérett a korszakváltásra a Berlinale. Ez persze, kritikus értékítéletünktől függetlenül mindenképpen be fog következni, mivel Dieter Kosslick igazgató az idei, immár hatvankilencedik kiadás után leköszönt, tehát egy hosszú korszak lezárult. Az 1951-ben alapított mustra különlegessége, hogy csaknem hetvenéves története során eddig csupán négy ember igazgatta. A mostani formáját, mint városi közönségfesztivál első sorban az elmúlt tizennyolc évben tevékenykedő Dieter Kosslicknak köszönheti.

Annyi biztos: a Berlinale a legnagyobb mozgóképes ünnep a világon, a szakmai vendégeken túl mintegy 340 ezer civil filmrajongó vált jegyet a tizenhárom szekcióban bemutatott csaknem négyezer filmre. A fesztivál mögött álló cég igazi monstrummá fejlődött, az idei kiadás büdzséje meghaladta a 26 millió eurót, az elemzők szerint már állami támogatás nélkül is működőképes, hovatovább nyereséges lenne. Ez korántsem lebecsülendő helyzet, miután a német mozikban évi mintegy tíz-tizenkét százalékkal esett vissza a forgalom 2018-ban a korábbi esztendő adataihoz képest. Kosslick koncepciója az volt, hogy a városiakok minden rétegét megszólítsa a „Berlinale Event”, bírálói pont ezt a „túlprogramozást” szokták vele szemben felróni, jelesül, hogy a mennyiségi megalománia a minőség szempontjából kontraproduktív folyamatokat hozott létre. A bőség zavarában eltűnnek a jó filmek, vagy ha mégis akadna egy pár, sokszor nem találunk rájuk, mert valahol el vannak rejtve a Panoráma válogatásban. Ilyen volt idén Joanna Hogg *Szuvenírje* (*The Souvenir*), melyben Tilda

Swinton lánya, Honor Swinton Byrne mutatja meg, hogy az alma nem esett messze a fájától. Swinton Byrne egy Julia nevű fiatal lányt alakít, aki filmrendezőnek készül – Tilda Swinton stílusosan az anyját alakítja –, aki szerelembe esik egy Anthony nevű férfival, aki súlyos drogos. Hogg azt mutatja meg, milyen drámai tud lenni a tiszta ember élete és mindennapjai egy szenvedélybeteg mellett. Az alkotói szándék hasonló lehetett, mint a Felix Van Groeningen rendezte *A csodálatos fiú* esetében, csak Hognak éppenséggel sokkal jobban sikerült filmre vinnie. Szóval, a *Szuvenír* volt a Berlinale talán legjobb filmje, de mivel januárban a Sundance-en debütált, ez csak egy ismétlés volt már.

A Berlinale az elmúlt évtizedben igencsak megszervezte az amerikai stúdiófilmek távolmaradását, egyre nehezebb a vörös szőnyeg miatt érkező média éhségét kielégíteni. Csak a végső kétségbeesést tudom elképzelni a döntés mögött, hogy a dán Lone Scherfig *Az idegenek kedvessége* (*The Kindness of Strangers*) lehetett idén a nyitófilm, mely dagályos giccs a hajléktalanságról. A központi figura Clara, aki az öt verő (nem mellékesen: rendőr) férje elől, bármiféle pénz nélkül, két gyermekével egy kocsiban New York-ba menekül, ott szenvednek, míg be nem fogadja őket az orosz éttermet üzemeltető Marc. A Clarát alakító Zoe Kazanról sajnos egy percig sem lehet elhinni, hogy hajléktalan, a Marcot játszó Tahar Rahim sem látszik tősgyökeres New York-inak a váznon, pedig az lett volna a feladat. Mindemellett a cselekmény még sok párhuzamos szálon fut, de azok sem hi-telesebbek, például Bill Nighy étteremtulajdonos karaktere, akit, ha kivágtak

volna a filmből csak annyit érzékeltünk volna, hogy rövidebb lett az egész. De Kazan és Nighy nyilvánvalóan jól mutatott a vörös szőnyegen és ne kertetünk, ők voltak idén a nagybetűs sztárok – ez pedig igen vékonyka line up. Rajtuk kívül még Christian Bale volt igazi húzó-név: az aktor az *Alelnök* című filmjével érkezett, mely a berlini vetítés előtt két hónappal korábban debütált az Egyesült Államokban és több európai országban is vetítették már a mozik. Ez azért egy vezető fesztivál esetében sem nem túl elegáns, sem nem túl meggyőző műsortervezés.

Berlin A-kategóriás fesztiváljának legnagyobb presztízzsel bíró szekciója, a világpremiereket felvonultató versenyprogram az elmúlt három évtizedben folyamatosan veszített a minőségéből. Az utóbbi öt évben az volt a gyakorlat, hogy a körülbelül húsz címet felsorakoztató hivatalos versenyművek közül általában egy vagy kettő volt kimagasló minőségű. Mivel Cannes jelentősége eközben folyamatosan erősödött, egyre kevesebb auteur adja oda a német szervezőknek a filmjét, mivel a Croisette-en még a párhuzamos szekcióban indulás is sokkal többet ér a világforgalmazás szempontjából, mint egy berlini verseny (hacsak nem kap fődíjat a film). Így aztán Kosslick és stábjá kénytelen-kelletlen kockáztattak és keresték az új, egyéni hangokat, ezért sokszor hullámzó volt a mezőny. Az idei válogatás keserű pirulája: igaz, bántóan gyenge produkció most nem volt túl sok (csupán egy, de arról majd később), de nem volt igazán kimagasló mű, középszerű alkotások küzdöttek egymással a patinás Arany Medvéért. Hiányérzetünket minden bizonnyal enyhíthette volna Zhang Yi-mou *Egy pillanat* (*One Second*) című alkotása, ezt a produkciót azonban technikai okokra hivatkozva visszavonták versenyből. A Hollywood Reporter értesülései szerint a technikai okok kifejezés mögött maga a kínai cenzúra áll, akik elfogadhatatlannak (értsd: vetíthetetlennek) tartották Yi-mou a Nagy Proletár Kulturális Forradalom alatt játszódó drámáját. De ha már Kína: a fesztivál utolsó napján pergett az *Isten veled, fiam* (*So Long, My Son*) Wang Xiaoshuai háromórás melodráma három évtizedet ölel fel egy házaspár életéből, akiknek meghal a kislánya és a törvények szerint nem vállalhatnak egy másikat.

kardinalist március 7-én bűnösnek ítélte volna a francia bíróság. Peynat esetében még nem tudni mikor lesz ítélet Franciaországban. Már, ha lesz, mert, ahogy a filmből

is kiderül: a férfi nincs egészen rendben pszichésen. Ám azon túl, hogy Ozon jelen esetben oknyomozásra használta a fikciós film műfaját és médium hatalmával élve a valóságot befolyásolta a művével, mindenképpen bravúrról számolhatunk be.

Ezzel a francia rendező volt az egyetlen, aki az úgymond nagy nevek közül hozta az elvárható, mert a norvég Hans Petter Moland *Lótolvajok (Ut og stjæle hester)* nem tudta visszaadni Per Petterson azonos című regényének atmoszféráját és mélységét. Profin és művesen kivitelezett film, de nagyon hiányzik belőle a személyesség, mely Petterson írásait áthatja. Hasonló a helyzet Agnieszka Holland *Mr. Jones*-szával. A megtörtént eseményt feldolgozó film Gareth Jones walesi újságíró története, aki naiv kíváncsisággal indult a Szovjetunióba 1933 tavaszán, hogy a nyugati világot tudósítsa a szocializmus nagy eredményeiről. Megérkezését követően azonnal szembesül a helyzettel, hogy minden lépését követik, mozgását mindenben igyekeznek korlátozni. Egy titokban átadott üzenet azonban arra készíti, hogy ne csak Moszkvát, hanem Ukrajnát is megnézzék. Kísérőjét lerázza, szembesül a kollektivizálás erőltetéséből adódó rettenetes nyomorral és éhínséggel. Az elképesztően erős témát Holland nagy történelmi tablóként kép-

Teona Strugar Mitevaska: **Isten létezik, és úgy hívják, Petrunija** (Zorica Nuševa)

zelte el, és szenvedélyesen ábrázolja a szenvedés különböző stációit, ennek ellenére sem tud magával ragadni és megrendíteni.

Ha már korábban említettük Dieter Kosslick elképzeléseit, nagy hatással volt a fesztivál arculatára, hogy fixa ideája volt: a bemutatott filmek sokszor politikai „üzeneteit” mindennapi történetekkel kell színesebbé tenni. Sőt, Kosslick nem egyszer nyilatkozta, hogy „ma a magánügy közüggé vált”. Ezen idea következtében egyre több az olyan film a Berlinálén, mely az egyén sorsán keresztül beszél a globalizmusról. A német elsőfilmes Nora Fingscheidt a *Rendszerzúzó (Systemsprenger)* című drámája is ezt a halmazt bővíti. Bár a mű a filmnyelv megújításáért járó Alfred Bauer-díjat érdemelte ki, nem nevezném túlságosan kreatívnak sem a téma, sem a megvalósítás szempontjából. Ami miatt viszont nem lehet elmenni szó nélkül a film mellett, az a főszerepet alakító Helena Zengel, aki a kilencéves Benniként elementáris erővel tombol a vásznon. A jelzőket itt érdemes szó szerint érteni, hiszen maga ez a kislány a „rendszerzúzó”. Problémás gyermek, akiről az anyja lényegében lemondott, mert egyszerűbb az élet nélküle, hiszen ott van egy új partner és egy másik gyermek, aki nem annyira nehezen kezelhető. Dramaturgiai szempontból nem látunk semmi újat az 80-as és 90-es évek tanító és egyben elrettentő szándékkal készült *Családi kör*-szerű drámáikhoz képest, de a vizuális kivitelezés és a tempó már huszonegyedik századi. Szimpatikus,

hogy az angolszász történetmesélés szabályaival ellentétben Fingscheidt nem akar megoldást vagy happy endet kínálni, így képes a végkifejletre nyers és fájdalmas drámaként lezárni az addigi ámokfutást. A felnőttek feladják a harcot, Benni viszont örök harcos, a végző képsorok pedig megidéznek Truffaut *Négyszáz csapását*. Igaz, Fingscheidttől távol áll minden líraiság.

Sokan François Ozon korábban említett versenyművéhez kapcsolták az *Isten létezik, és úgy hívják, Petrunija (Gospod postoi, imeto i' e Petrunija)* című keserű komédiát. Teona Strugar Mitevaska rendező, mint francia kollégája, szintén valós eseményből indul ki. A Stip nevű makedón kisvárosban – mint ahogy általában az ortodox országokban szokás – Vízkereszt alkalmával a helyi egyházfő a folyóba dob egy fakeresztet, melyet a település férfúi igyekeznek megkaparintani. A tradíciók szerint, akinek sikerül, annak egy éven keresztül isteni szerencséje lesz része. Csakhogy ebben a mesében a totálisan szerencsétlen, megvetett, túlsúlyos, eddig egyetlen munkahellyel sem rendelkező, harminckét éves történészlány, akit még „megdugni sem akar senki” – Petrunija az összes férfit megelőzve megszerzi az ereklyét. Erre elkezdődik a boszorkányüldözés, az egyház a rendőrséggel karöltve zaklatja a lányt; ateista apja örül a tettének, míg hívő anyja megveti. Eközben szerveződik a lincselő vallásos és nemzeti érzésű polgárok köre is, akik meg akarják kövezni a tolvajnak tekintett nőt. Mindezekon felül, még a médiakritika is belefért ebbe a pazar kis filmcskébe: az eseményekről tudósítani szeretne a közmédia liberálisan gondolkodó riportere, de mielőtt befejezhetné a munkát, kirúgják. Teona Strugar Mitevaska remekül ért a groteszk és az abszurd szituációkhoz (fontos, hogy tudja mi a kettő között a különbség), a *Petrunija* ezzel a verseny abszolút meglepése lett.

Ma már egy fesztiváltudósítás nem múlhat el a Netflix említése nélkül. Kosslick eléggé könnyen beengedte a streaming szolgáltató által forgalmazott Isabel Coixet rendezte *Elisa és Marcelát (Elisa y Marcela)*, azzal, hogy ha Spanyolországban vetítették moziban, akkor az neki elég. Nem mindenki gondolta így: az európai artozsis szervezet, a CICAÉ

